

Renata Sławińska, Teresa Trzcianowska-Grzywacz

Zajęcia z naukowej informacji medycznej w ocenie studentów i prowadzących – z doświadczeń Biblioteki Głównej Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Forum Bibliotek Medycznych 2/1 (3), 266-272

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Renata Sławińska
Mgr Teresa Trzcianowska-Grzywacz
Wrocław – AM

ZAJĘCIA Z NAUKOWEJ INFORMACJI MEDYCZNEJ W OCENIE STUDENTÓW I PROWADZĄCYCH – Z DOŚWIADCZEŃ BIBLIOTEKI AKADEMII MEDYCZNEJ WE WROCŁAWIU

Streszczenie

Biblioteka AM we Wrocławiu rozpoczęła systematyczną działalność dydaktyczną w 2003 r. Szkolenia z przysposobienia bibliotecznego i naukowej informacji medycznej prowadzone są na Wydziale Lekarskim i Farmaceutycznym oraz dla członków studenckich kół naukowych. Program zajęć został opracowany przy współpracy z władzami dziekańskimi Uczelni. Głównym celem przysposobienia bibliotecznego-informacyjnego jest przygotowanie użytkowników do korzystania z różnorodnych źródeł informacji naukowej oraz zastosowanie zdobytej wiedzy informacyjnej w procesie uczenia się i pisania pracy dyplomowej. Na zakończenie cyklu zajęć przeprowadzono ankietę oceniającą m.in. oczekiwania programowe uczestników szkolenia, przydatność poszczególnych grup tematycznych, preferowane źródła pozyskiwania informacji oraz organizację zajęć. Wyniki ankiety potwierdziły potrzebę zintegrowania szkolenia z dziedziną, programem i tokiem studiów. W ocenie pracowników Biblioteki AM przedmiot *Naukowa informacja medyczna* stał się doskonałą promocją zasobów informacyjnych Biblioteki.

Pracownicy Biblioteki Głównej AM we Wrocławiu posiadają stosunkowo niewielkie doświadczenie dydaktyczne. Przez wiele lat oferowano tylko szkolenia „na życzenie”, prowadzone głównie dla studenckich kół naukowych na podstawie zgłoszeń opiekunów grup. Przysposobienie biblioteczne i Naukowa informacja medyczna nie figurowały w programach studiów na żadnym kierunku i roku. Sytuacja ta uległa zmianie w 2003 r., kiedy to dziekan Wydziału Lekarskiego wprowadził do programów nauczania godziny dydaktyczne z przedmiotów:

- *Informacja biblioteczna* – na I roku w wymiarze 8 godzin ćwiczeń,
- *Informacja naukowa* – na III roku w wymiarze 10 godzin ćwiczeń

i zwrócił się do dyrekcji Biblioteki z prośbą o podanie tematyki zajęć w celu przedłożenia jej studentom. Ponieważ zajęcia zaliczone zostały do kategorii nadobowiązkowych, nie spotkały się ze zbyt dużym zainteresowaniem i praktycznie nie odbywały się. W tym samym czasie z podobną propozycją wystąpił dziekan Wydziału Farmaceutycznego. Do programu studiów III roku analityki medycznej wpisano zajęcia z Naukowej informacji medycznej, w wymiarze 15 godzin, kończące się zaliczeniem na ocenę. I jakkolwiek w ofercie dydaktycznej naszej jednostki figuruje kilka propozycji, to właśnie te zajęcia na Wydziale Farmaceutycznym, jako jedyne, odbywają się regularnie od roku akademickiego 2003/2004, a liczba godzin wzrosła z 15 do 20.

Ze swej strony Biblioteka sugerowała przeprowadzenie szkoleń na Wydziale Zdrowia Publicznego, oceniając umiejętności korzystania z jej zasobów przez

studentów tego wydziału jako niewystarczające, co zaowocowało prośbą dziekana o zarezerwowanie czasu na szkolenie dla studentów wszystkich kierunków Wydziału. Jest to dla nas duże wyzwanie, przede wszystkim ze względu na liczbę szkolonych osób.

W Bibliotece został powołany do prowadzenia zajęć 7-osobowy zespół. Są to doświadczeni pracownicy Oddziałów: Informacji Naukowej, Opracowania Zbiorów i Zbiorów Specjalnych. Trzy osoby mają ukończone podyplomowe studia z zakresu informacji naukowej oraz systemów informacyjnych. Część grupy dydaktycznej posiada doświadczenie pedagogiczne. Jest to grono starszych bibliotekarzy i kustoszy o umiejętnościach komunikacyjnych, ale przede wszystkim cechuje ich otwarcie na nowoczesne technologie informacyjne. Przygotowanie do prowadzenia zajęć wymagało od pracowników uporządkowania własnej wiedzy informacyjnej oraz dobrej znajomości zasobów i narzędzi wyszukiwawczych. Zespół przygotował materiały pomocnicze w postaci drukowanej broszury oraz komputerowe prezentacje. Broszura zawiera omówione szczegółowo zagadnienia zawarte w programie oraz podaje przykłady ćwiczeń realizowanych w trakcie warsztatów.

Program nauczania przedmiotów Przynależność biblioteczna oraz Naukowa informacja medyczna został opracowany przez Bibliotekę. Program jest modułowy i zróżnicowany w zależności od poziomu i potrzeb odbiorców. Przy jego układaniu wzięto pod uwagę kontekst potrzeb informacyjnych studentów: poszukiwanie podręczników, wykazów piśmiennictwa na określony temat związany z pracą dyplomową, czy kwerendy związane z pracą w kole naukowym. Zajęcia prowadzone są w formie wykładu, prezentacji oraz warsztatów praktycznych.

Nauczanie z zakresu informacji naukowej na kierunku Analityka Medyczna staraliśmy się zintegrować z dyscypliną nauki jaką reprezentują studenci i tokiem studiów. Stąd ćwiczenia praktyczne ukierunkowane zostały na wyszukiwanie piśmiennictwa do pracy dyplomowej. Tematy prac licencjackich (w aspekcie wyszukiwań literatury) okazały się mieć bardzo zróżnicowany poziom i zakres, od trudnych, bardzo szczegółowych i specjalistycznych po zbyt ogólne. W wyniku naszych sugestii niektóre tematy zostały przez promotorów uściślone.

Staraliśmy się jednak, aby warsztaty były przede wszystkim nauczaniem i sprawdzaniem umiejętności informacyjnych, a nie tylko pomocą w wyszukaniu potrzebnej literatury. Pewnym problemem przy konstruowaniu zakresu programu była niezajomość poziomu umiejętności technicznych i informacyjnych uczestników szkolenia, bowiem studenci nie mają obowiązkowych zajęć z Przynależności bibliotecznej na I roku studiów.

Program został oparty na następujących wytycznych:

1. Zajęcia mają na celu przygotowanie użytkowników do korzystania z różnorodnych źródeł informacyjnych.

2. W wyniku szkolenia użytkownicy powinni nauczyć się:
- określać swoje informacyjne potrzeby,
 - poznać zasoby informacyjne oferowane przez Bibliotekę,
 - nabyć umiejętności pełnego, fachowego i efektywnego wyszukiwania informacji oraz jej krytycznej oceny,
 - wykorzystywać wiedzę informacyjną w procesie uczenia się i pisania pracy dyplomowej i naukowej,
 - poznać prawne i etyczne aspekty wykorzystywania informacji.

Przełożyło się to na określone tematy programu:

1. Zapoznanie z podstawowymi terminami bibliologicznymi, jak: katalog, bibliografia, opis bibliograficzny, formy piśmiennicze i wydawnicze dokumentów, itp.
2. Prezentacja tradycyjnych, drukowanych źródeł informacyjno-bibliograficznych – metodyka korzystania.
3. Katalogi lokalne, środowiskowe i centralne jako źródło informacji bibliograficznej.
4. Elektroniczne bazy bibliograficzne dostępne online. Zasady dostępu.
5. Organizacja wiedzy w bazach. Budowa bazy bibliograficznej. Powiązanie struktury bazy z zagadnieniem indeksowania.
6. wyszukiwawcze, tezaury, indeksy.
7. MeSH – język haseł przedmiotowych z dziedziny medycyny (NLM USA).
8. Czasopisma elektroniczne – serwisy komercyjne i bezpłatne dostępne w Bibliotece sposoby prezentacji, przeszukiwanie zawartości, integracja zasobów.
9. Możliwości zindywidualizowania wyszukiwań w zbiorach elektronicznych poprzez tworzenie profili użytkownika, alerty, autoryzację. Wykorzystywanie informacji dodatkowych (adres do autora, informacje o źródle, cytowania, przykłady opisów bibliograficznych w różnych systemach, itp.).

Powyższe zagadnienia zostały omówione na podstawie dostępnych w Bibliotece bibliografii: Polskiej Bibliografii Lekarskiej, bazy Medline w różnych interfejsach (Ovid, Ebsco, Proquest), bazy Scopus oraz serwisów czasopism elektronicznych Science Direct, SpringerLink. Ćwiczenia praktyczne miały na celu wykazanie zrozumienia zasad budowy strategii wyszukiwawczych, metody zapisu, przesyłania czy przechowywania wyników wyszukiwania.

10. Internet jako narzędzie i źródło informacji.

Temat ten został potraktowany dosyć obszernie, ponieważ znane jest nam przeświadczenie użytkowników, że Internet jest najlepszym, najszybszym i najprostszym źródłem informacji. Omówiono zagadnienia: technologie wyszukiwania informacji w Internecie, indeksowanie i pozycjonowanie stron internetowych, serwisy wyszukiwawcze, katalogi stron internetowych, wyszukiwarki przeszukujące zasoby

naukowe, bazy bibliograficzne indeksujące strony internetowe lub odsyłające do zasobów internetowych, naukowe i specjalistyczne portale oraz bezpłatne serwisy czasopism elektronicznych. Do zademonstrowania struktury serwisu, bogactwa informacyjnego o czasopismach, zasobach i wskaźników wartości czasopisma z ostatnich kilku lat wykorzystano katalog bezpłatnych czasopism elektronicznych Biblioteki Uniwersytetu w Regensburgu (<http://www.bibliothek.uni-regensburg.de/ezeit/dfaj>).

Kwestię wyszukiwania informacji w Internecie powiązano z kryteriami oceny stron internetowych, oceną wiarygodności i kompletności uzyskanej informacji oraz odmienności pomiędzy źródłami internetowymi a informacjami uzyskanymi z baz bibliograficznych. Podkreślono, że to zbiory biblioteczne dostarczają użytkownikowi relewantnej, jakościowej i wiarygodnej informacji, a wyposażenie baz w dodatkowe narzędzia, takie jak listy czasopism elektronicznych oraz oprogramowanie linkujące, umożliwiają szybki dostęp do pełnego tekstu.

11. Zasady pisania publikacji naukowych.

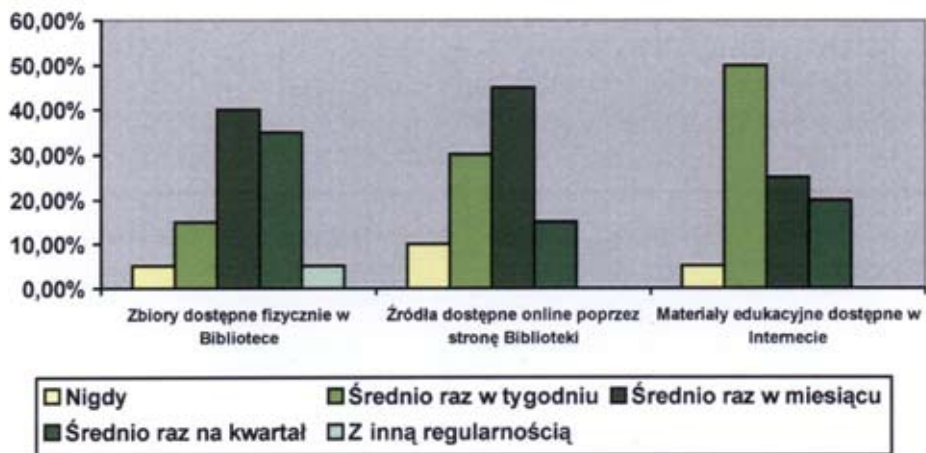
Omówienie tematów: rodzaje i struktura publikacji naukowych, charakterystyka opisu bibliograficznego i metody sporządzania bibliografii załącznikowej połączone zostało z samodzielnym wykonaniem przez studentów opisów bibliograficznych różnych typów dokumentów.

12. Wybrane zagadnienia etyki w publikowaniu naukowym oraz regulacje prawne dotyczące ochrony praw autorskich.

Na zakończenie trzeciego cyklu zajęć na Wydziale Farmaceutycznym przeprowadzono ankietę, której zasadniczym celem było określenie ich przydatności w procesie kształcenia i pisania pracy naukowej, celowości kontynuowania tych zajęć oraz ocena organizacji. Część pytań służyła określeniu poziomu zaawansowania uczestnika szkolenia jako użytkownika Biblioteki. Dotyczyły one częstotliwości korzystania z zasobów drukowanych i elektronicznych naszej jednostki, użyteczności różnych ich rodzajów oraz preferowanych źródeł pozyskiwania informacji. W innej części ankiety studenci ustosunkowywali się do przydatności poszczególnych grup tematycznych, oceniali swoje umiejętności przed i po szkoleniu oraz poziom tych zajęć. Mieli również okazję wypowiedzieć się na temat stosowanych kryteriów zaliczenia i wpływu zdobytej wiedzy informacyjnej. Pytania kończące ankietę dotyczyły zagadnień związanych ze sprawami organizacyjnymi. Rozstrzygano tam następujące kwestie: umiejscowienie szkoleń w roku akademickim i toku studiów, czas ich trwania oraz potrzebę poprzedzania zajęć z informacji naukowej przysposobieniem bibliotecznym, by ostatecznie doprowadzić ankietowanego do wypowiedzenia się, czy zajęcia te są godne polecenia.

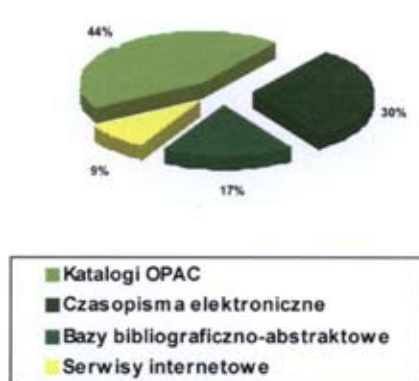
Większość ankietowanych korzysta ze zbiorów dostępnych fizycznie w Bibliotece średnio raz na miesiąc lub raz na kwartał, natomiast z zasobów dostępnych online poprzez stronę Biblioteki i materiałów edukacyjnych uzyskanych przez wyszukiwarki

internetowe średnio raz w tygodniu lub raz w miesiącu. Tylko jedna osoba nie wykorzystywała nigdy żadnej z tych możliwości.

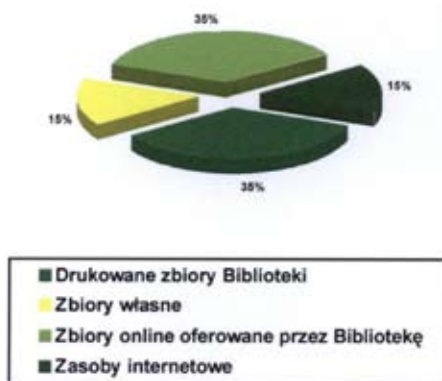

Rysunek 1. Porównanie częstotliwości wykorzystania różnego rodzaju źródeł

Źródła drukowane i online oferowane przez Bibliotekę cenione są wyżej od zbiorów własnych i zasobów internetowych. Za najbardziej użyteczne biblioteczne źródła pozyskiwania informacji uznano w kolejności: katalogi OPAC, czasopisma elektroniczne, bazy bibliograficzne, bazy bibliograficzne.

Rysunek 2. Preferowane źródła pozyskiwania

Rysunek 3. Preferowane zasoby informacji

Treści zawarte w programie były jasne i zrozumiałe dla wszystkich. Najbardziej przydatne okazało się praktyczne wyszukiwanie tematyczne w bazach bibliograficznych Medline i PBL, a następnie praktyczne wyszukiwanie w katalogach oraz grupa tematyczna obejmująca: teorię informacji naukowej, budowę bazy bibliograficznej i strategię wyszukiwawcze. Ankietowani stwierdzili, że zasady pisania publikacji

naukowych i sporządzania bibliografii załącznikowej są użyteczne w niewielkim stopniu. Podstawowe pojęcia bibliologiczne, a także prawne i etyczne aspekty wykorzystywania informacji uznane zostały za całkowicie nieprzydatne.

Tabela 1. Ocena umiejętności w wybranym zakresie w skali od 0 do 4, przed i po szkoleniu

Umiejętności w zakresie	Przed szkoleniem					Po szkoleniu				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
Znajomość katalogów tradycyjnych i elektronicznych	3	11	5	3	-	-	-	-	17	3
Znajomość medycznych baz bibliograficznych	11	6	3	-	-	-	-	2	8	10
Znajomość serwisów naukowych czasopism elektronicznych	14	4	2	-	-	-	-	4	11	5
Strategie wyszukiwania w katalogu OPAC	12	4	3	-	1	-	-	4	9	7
Umiejętność stosowania limitów pól, ograniczników, maskowania przy przeszukiwaniu baz bibliograficznych	15	4	1	-	-	-	-	4	13	3
Konstruowanie strategii wyszukiwań w bazach bibliograficznych – słowa kluczowe, tezaurs, operatory Bool'a	12	6	1	1	-	-	1	6	7	6
Tworzenie przypisów i bibliografii załącznikowej	4	7	6	3	-	-	-	-	14	6

Poziom zajęć i kryteria zaliczenia przedmiotu oceniono jako odpowiednie, a treść zajęć uznano za istotną i pouczającą. Wpływ zdobytej podczas zajęć wiedzy informacyjnej na proces kształcenia i pisanie pracy naukowej wg 45 % studentów był duży, a według 55 % umiarkowany. 75 % ankietowanych stwierdziło, że zajęcia z Naukowej informacji medycznej powinny być poprzedzone zajęciami z Przesposobienia bibliotecznego. Większość respondentów opowiedziało się za zmianą umiejscowienia przedmiotu z semestru letniego na zimowy i - jeśli byłby to przedmiot fakultatywny - zarekomendowałyby go innym studentom.

Wnioski, jakie nasuwają się z dotychczasowych doświadczeń dydaktycznych:

1. Studenci znają komputerowe i internetowe narzędzia: wyszukiwarki internetowe, programy do obsługi tekstu, metody zapisywania i przesyłania informacji, mają natomiast problem z samą informacją, tj. z orientacją w oferowanych zasobach, wyborem właściwego serwisu, prawidłowym sformułowaniem zapytania i pełnym wykorzystywaniem możliwości wyszukiwawczych serwisów.
2. Szkolenie powinno być zintegrowane z programem i tokiem studiów.
3. Wskazano jest, aby zajęcia z Naukowej informacji medycznej poprzedzone zostały Przesposobieniem bibliotecznym na I roku studiów.
4. Ankieta powinna być przeprowadzana corocznie i służyć modyfikacji programu szkolenia.
5. Praca dydaktyczna wyzwała w pracownikach pozytywne nastawienie do użytkowników i wzmacnia poczucie własnej wartości. Zmusza również do usystematyzowania własnej wiedzy informacyjnej.
6. Zajęcia z Naukowej informacji medycznej powinny być jednocześnie promocją zasobów informacyjnych Biblioteki.

Bibliografia

Association of college and research libraries. Information literacy: competency standards for higher education. *Teacher Librarian* 2001 Vol. 28 iss. 3 p. 16–23

Niedźwiedzka Barbara: Kształcenie w zakresie umiejętności informacyjnych związanych z odszukiwaniem i korzystaniem z informacji naukowej w akademiach medycznych w Polsce, na tle innych krajów. *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej* 2004 T. 12 no. 1 s. 19–27

Warner P.: The Impact of Technology on Information Literacy Education in Libraries. *The Journal of Academic Librarianship* 2004 Vol. 30 no 2 p. 151–156

Dr Anastazja Śniechowska-Karpińska
Lublin – AM

MODEL KSZTAŁCENIA STUDENTÓW ODDZIAŁU ANGLOJĘZycznego – PROGRAM, MOTODY KSZTAŁCENIA I OCENA Z PUNKTU WIDZENIA UCZESTNIKÓW

Streszczenie

Truizmem jest stwierdzenie, iż jednym z istotnych zadań, które muszą być i są realizowane przez biblioteki naukowe, w tym medyczne, jest przygotowanie użytkowników do korzystania z coraz szerszej palety usług przez nie oferowanych. Jedną z grup, która wymaga szczególnego w tej dziedzinie postępowania są studenci – obcokrajowcy, posługujący się przede wszystkim językiem angielskim. Kurs pt. *Sources of Medical Literature*, jaki muszą odbyć studenci Oddziału Anglojęzycznego Wydziału Lekarskiego w ramach pierwszego roku, obejmuje następujące zagadnienia: zasady obowiązujące w bibliotece, korzystanie z OPAC-a, medycyna w sieci (wiarygodność informacji w Internecie), korzystanie z fachowych baz danych (abstraktowych i pełnotekstowych), na co zgodnie z programem studiów przeznaczono 10 godzin lekcyjnych.

Jednocześnie dzięki analizie ankiety ewaluacyjnej, przeprowadzonej na ostatnich zajęciach wśród studentów tej grupy, można wyciągnąć następujące wnioski: jakkolwiek sam przedmiot nie jest zbyt lubiany przez studentów, dostrzegają oni jego przydatność (choć głównie w przyszłości). Ponadto pojawiały się sugestie dotyczące pewnych zmian w funkcjonowaniu Biblioteki, co w odczuciu studentów, miałyby ułatwić tej grupie korzystanie z jej usług.

Wydaje się również, że jednym ze sposobów uatrakcyjnienia tych zajęć mogłoby być wprowadzenie nowej formuły szkolenia, łączącej tradycyjne spotkania w bibliotece z nauczaniem zdalnym z wykorzystaniem e-learningu.

Truizmem jest stwierdzenie, iż jednym z istotnych zadań, które muszą być i są realizowane przez biblioteki naukowe, w tym medyczne, jest przygotowanie użytkowników do korzystania z coraz szerszej palety usług przez nie oferowanych. Jedną z grup, która wymaga szczególnego w tej dziedzinie postępowania są studenci – obcokrajowcy, posługujący się przede wszystkim językiem angielskim. Przygotowanie